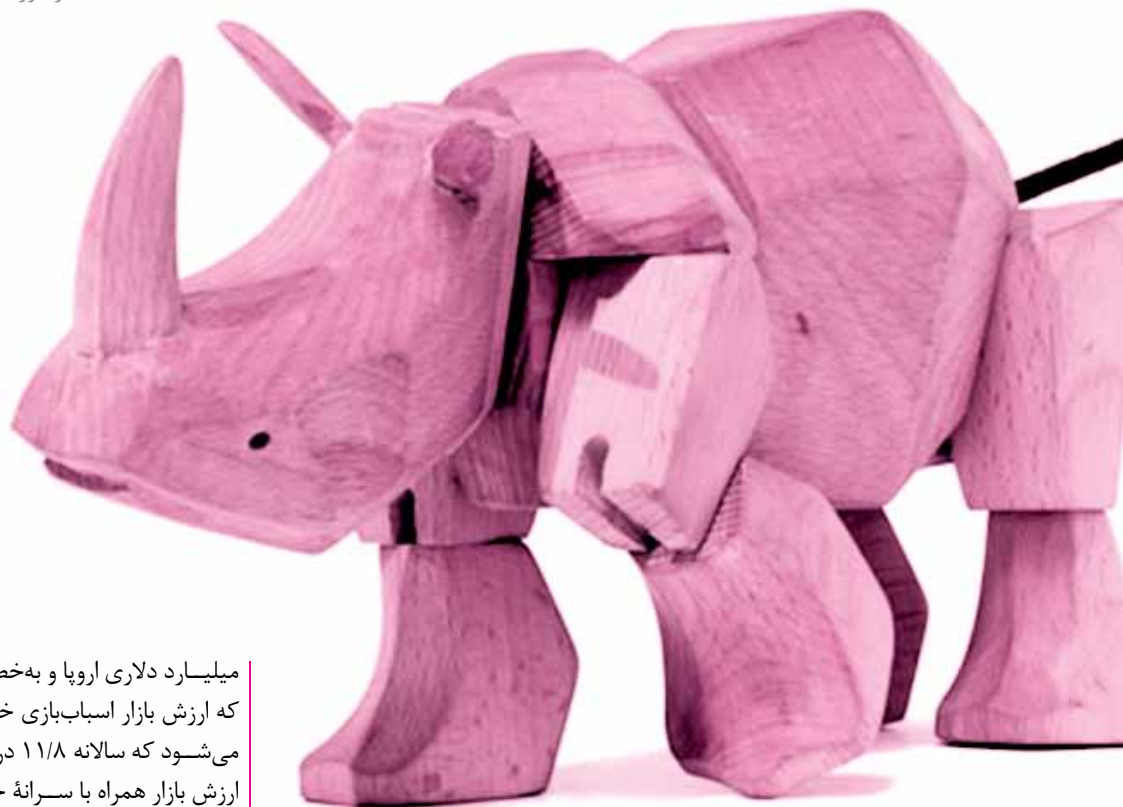

صنعت اسباب‌بازی در جهان و ایران

علیرضا درستکار

کارشناس ارشد صنایع چوب و کاغذ،
هنرآموز آموزش و پرورش شهرستان شیروان

میلیارد دلاری اروپا و به‌خصوص خاورمیانه است. به‌طوری که ارزش بازار اسباب‌بازی خاورمیانه ۱/۵ میلیارد دلار برآورد می‌شود که سالانه ۱۱/۸ درصد رشد را تجربه می‌کند. این ارزش بازار همراه با سرانه خرید اسباب‌بازی (۲۴۳ دلار در ۲۰۰۱، ۳۲۷ دلار در ۲۰۰۸)، منطقه را به‌عنوان یک بازار مصرف‌بی‌نظیر برای شرکت‌های فعال در این صنعت درآورده است. اسباب‌بازی‌های چوبی، مانند کلبه، وسایل کمک آموزشی، ابزار آلات موسیقی و... اگرچه از لحاظ تعداد، درصد نسبتاً اندکی از کل اسباب‌بازی‌ها را شامل می‌شوند، اما به جهت ارزش بالاتر، اهمیت دوچندانی می‌یابند.

تولید داخلی اسباب‌بازی به‌جز ارزش اقتصادی و سودآوری بالا، مزایایی مانند اشتغال‌زایی، انطباق محصول با وضعیت فرهنگی، معرفی شخصیت‌ها و قهرمانان و الگوهای داخلی (ملی و اسلامی)، جلوگیری از هجوم فرهنگ بیگانه و کاهش تبلیغ خشونت را داراست. لذا بررسی وضعیت و جایگاه اسباب‌بازی در تولید ملی و لزوم تعریف جایگاه آن‌ها ضرورتی است که در این مقاله به آن پرداخته‌ایم.

کلیدواژه‌ها: صنعت چوب، اسباب‌بازی، چوب، تولید ملی

چکیده

در سال‌های اخیر صنعت اسباب‌بازی با بازار ۸۵ میلیارد دلاری به جمع صنایع با درآمد و گردش مالی بالا پیوسته است. اهمیت صنعت اسباب‌بازی در ایران از آن جهت است که از اول ژانویه سال ۲۰۰۴ میلادی تا سوم ژانویه سال ۲۰۰۸ میلادی، یعنی طی چهار سال، ایران با وارد کردن ۱۱ درصد از کل واردات جهانی اسباب‌بازی، که شامل ۳۲۰ طبقه مختلف اسباب‌بازی و مجموع ۱۰۸۵۴ قلم اسباب‌بازی بوده در رتبه سوم از میان پنج واردکننده اول اسباب‌بازی در جهان، پس از ایالات متحده، انگلیس و بالاتر از هند و چین قرار داشته است. در این لیست امارات متحده عربی در رتبه هشتم قرار داشت. نقطه قوت تولید داخل اسباب‌بازی، قرارگیری ایران در مجاورت بازار اسباب‌بازی ۲/۵ میلیارد دلاری هند، بازار ۱۰

تعریف اسباب‌بازی و وضعیت بازار آن

مطابق تعریف اتاق بازرگانی آمریکا «صنعت اسباب‌بازی را شامل شرکت‌هایی می‌دانیم که در ساخت عروسک‌ها، لباس و اجزای عروسک‌ها، شخصیت‌های اکشن و اسباب‌بازی‌های یکپارچه فعالیت دارند. همچنین شامل شرکت‌هایی می‌شود که بازی‌ها و مجموعه بازی‌هایی برای بزرگسالان و کودکان و نیز اسباب‌بازی‌های مکانیکی و غیرمکانیکی می‌سازند. سازندگان بازی‌های کامپیوتری و ویدئویی شامل این بازار نیستند.» [۱]

انجمن بین‌المللی تولیدکنندگان اسباب‌بازی گردش مالی این صنعت را در سال ۲۰۱۱ حدود ۸۵ میلیارد دلار اعلام کرده است. صنعت اسباب‌بازی یکی از درآمدزاترین صنایع در عرصه بین‌المللی است. در سال‌های اخیر این صنعت هم به جمع صنایع با درآمد و گردش مالی بالا پیوسته است. چین به‌واسطه در اختیار داشتن نیروی کار ارزان و ارزی که توسط دولت کنترل می‌شود و نرخ برابری آن با سایر ارزها پایین نگاه داشته می‌شود، بزرگ‌ترین تولیدکننده اسباب‌بازی در جهان از حیث کمیت است. شرکت‌های اسباب‌بازی چینی سال ۲۰۱۰ میلادی، در مجموع حدود ۱۳ میلیارد دلار اسباب‌بازی تولید کردند. در همان سال صادرات اسباب‌بازی از چین به ۱۰/۵ میلیارد دلار بالغ شد که بخش اعظم آن روانه بازارهای اروپا و آمریکای شمالی شد. چین بزرگ‌ترین صادرکننده و ایالات متحده بزرگ‌ترین تولیدکننده اسباب‌بازی دنیاست. این کشور خاستگاه بزرگ‌ترین شرکت‌های تولیدکننده اسباب‌بازی دنیا نیز هست. مattel و هاسبرو، به‌عنوان اولین و دومین شرکت بزرگ اسباب‌بازی دنیا با گردش مالی ۶/۵ و ۴/۲ میلیارد دلار در سال، ملیت آمریکایی دارند. در بین ده شرکت برتر اسباب‌بازی‌ساز دنیا حتی نام یک شرکت چینی هم به چشم نمی‌خورد. در واقع، چینی‌ها تولیدکننده اسباب‌بازی‌های ارزان و بی‌کیفیت‌اند، در حالی که شرکت‌های بزرگ این صنعت به تولید محصولات پیشرفته و با کیفیت مشغول‌اند [۲].

در سال ۱۳۷۵ پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت تولید اسباب‌بازی در ایران و برخی از کشورهای جهان» توسط معاونت پژوهشی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با هدف شناسایی وضعیت تولید اسباب‌بازی در کشور صورت گرفت. در این پژوهش از ۳۴ تولیدکننده ایرانی بررسی صورت گرفت. نتایج این تحقیق استقبال مردم ایران را از اسباب‌بازی‌های عروسکی و ماشینی‌ها و سپس اسباب‌بازی‌های

فکری بیش از طبقات دیگر اسباب‌بازی ارزیابی کرده است. همچنین ویژگی‌های مورد نظر خریداران را به ترتیب به این شرح تشخیص داده است: زیبایی و ظاهر اسباب‌بازی، بسته‌بندی، کارایی، استاندارد بودن، تبلیغات، اندازه مناسب، شهرت، فرهنگ خانواده و قیمت [۳].

در اروپا میزان خرید انواع اسباب‌بازی برحسب طبقه‌بندی به شرح جدول ۱ است. اسباب‌بازی‌های چوبی در گروه جورچین‌ها، وسایل نقلیه، وسایل ورزشی، سازه‌ها، هنری و صنایع دستی، تجملی، یادگیری و اکتشاف نقش بسیار پررنگی ایفا می‌کنند و درصد بسیار بالایی را در این طبقات به خود اختصاص می‌دهند.

چین امروزه به تنهایی ۹۴/۶ درصد از کل واردات اسباب‌بازی اروپا را در انحصار خود گرفته است که اغلب آن‌ها سفارش‌های شرکت‌های اروپایی و آمریکایی است. همین امر نشانه قدرت برتر این کشور در تولید کارخانه‌های ارزان و به صرفه در مقیاس انبوه است. در جدول ۲ آمار صادرات چین را براساس طبقه‌های مختلف اسباب‌بازی می‌بینیم:

جدول ۱. حجم خرید اسباب‌بازی بر حسب طبقه‌بندی [۴]

طبقه‌بندی اسباب‌بازی‌ها	درصد بازار در ۲۰۰۴	درصد بازار در ۲۰۰۶
نوزاد و پیش‌دبستانی	۱۷/۲	۱۹/۶
بازی و جورچین	۱۳/۸	۱۴/۵
عروسک	۱۳/۹	۱۲/۵
وسایل نقلیه	۱۱/۴	۹/۴
ورزشی و فضای باز	۱۰/۴	۱۰/۶
سازه‌ها	۶/۴	۷/۲
هنری و صنایع دستی	۵/۷	۵/۸
تجملی	۵/۶	۵/۷
شخصیت‌ها و لوازم جانبی	۴/۲	۴/۷
یادگیری و اکتشافی	۱/۷	۱/۷
سایر	۹/۷	۸/۳
جمع	۱۰۰	۱۰۰

ایران با وارد کردن ۱۱ درصد از کل واردات جهانی اسباب‌بازی رتبه سوم را از آن خود کرده است

جدول ۲. آمار واردات و صادرات اسباب‌بازی کشور چین در سال ۲۰۰۶ [۴]

طبقه	حجم صادرات (به دلار)	حجم واردات (به دلار)
دوچرخه‌های ۱۶-۱۸-۲۰ اینچ	۲۶۰۹۹۹۲۲۱	۱۷۱۲۲
دوچرخه‌های زیر ۱۶ اینچ	۲۱۴۰۱۱۱۹۴	۶۴۶۷۲
کالسکه، وسایل حمل بچه و تجهیزات	۶۶۳۵۰۰۸۷	۹۸۰۶۱۳۱
جعبه‌های موسیقی و ابزارهای جانبی	۲۸۶۹۰۰۸۴	۱۴۵۰۳۶۹
اسباب‌بازی‌های چرخدار و کالسکه عروسک	۳۵۵۷۷۴۳۷۲	۹۴۳۰۵۲
عروسک، با لباس و بی‌لباس	۳۸۹۷۱۴۲۴۰	۱۳۳۸۲۶۱۶
پوشاک و تجهیزات عروسک	۷۲۲۵۴۵۴۰	۳۴۳۶۷۸۷
سایر قطعات و تجهیزات عروسک	۳۷۷۰۶۹۹۹	۱۳۱۹۵۶۹۸
قطارها و ماشین‌های برقی همراه با تجهیزات	۳۹۵۸۲۷۴۱	۱۰۶۶۴۰۷
کیت‌های الکترونیکی قابل مونتاژ	۴۵۸۸۶۶۶۰	۳۸۷۱۹۷۶
اسباب‌بازی‌ها و مجموعه‌های سازه‌ای	۱۲۲۴۳۹۰۹	۲۵۵۵۵۲
اسباب‌بازی‌های پارچه‌ای و غیرپارچه‌ای از جانوران	۱۷۴۱۹۶۷۶۳۹	۸۶۷۱۱۴۵
ابزار و لوازم اسباب‌بازی‌های موزیکال	۷۵۷۶۷۱۹۳	۷۰۴۹۸۲
جورچین و معما	۳۹۷۳۲۶۵۵۶	۱۰۵۴۱۹۷۲
سایر اسباب‌بازی‌های مجموعه‌ای	۳۰۷۸۳۸۰۶۴	۴۵۰۱۵۰۳
اسباب‌بازی‌های موتوردار	۷۲۴۵۲۰۸۵۴	۱۱۱۱۶۶۶۱
سایر اسباب‌بازی‌ها	۲۸۵۵۰۸۰۴۳۶	۵۱۰۰۱۲۷۱
لوازم کریسمس	۱۱۵۱۲۳۸۷۳۷	۲۵۹۲۹۳۹
لوازم جشن‌ها و فضای باز	۱۶۳۹۱۶۸۸۶	۲۷۲۹۷۶۴

بردن فرصت اشتغال داخل، که ناشی از تأثیرات اقتصادی آن است، آثار و مشکلات فرهنگی زیادی نیز به دنبال دارد. اسباب‌بازی‌های خارجی، فرهنگ کودکان را مورد تهاجم قرار می‌دهد و سبب ایجاد بی‌هویتی در کودک می‌شود. بسیاری از اسباب‌بازی‌هایی که در حال حاضر در بازار وجود دارد، خشن و ترسناک‌اند. و با روحیه کودکان سازگار نیستند.

کودکان ما این روزها در سیطره اسباب‌بازی‌هایی بیگانه، نظیر انواع شمشیرها و تفنگ‌هایی که بسیار شبیه واقعی هستند، قرار دارند و روحیه کودکانه و معصومانه خود را به‌واسطه این نوع بازی‌های خشن از دست می‌دهند. این اسباب‌بازی‌ها با فرهنگ ایرانی و اسلامی ما هم‌خوانی ندارند و جز خشونت و سردرگمی کودک در فرهنگ ایرانی هیچ نوع کارکرد مثبتی را به دنبال ندارد.

هیچ‌کدام از اسباب‌بازی‌ها و وسایل سرگرمی خارجی حاوی پیام‌های فرهنگ ملی و بومی نیستند، بلکه حامل فرهنگ‌های بیگانه‌اند. بنابراین به نوعی ترویج فرهنگ بیگانه را در پی دارند. یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اسباب‌بازی، جنبه الهام‌بخشی آن است که به تقلید و تربیت کودکان می‌انجامد. اسباب‌بازی‌ها در فراگیری آداب و شیوه زندگی کودکان تأثیر بسزایی دارند.

بسیاری از اسباب‌بازی‌ها در جهت معرفی شخصیت‌های ملی و قهرمانان کشورها ساخته می‌شوند.

این روزها به‌دلیل غفلت فرهنگی، اسباب‌بازی‌های خارجی راه را برای الگوپذیری کودکان از فرهنگ بیگانه باز کرده است. اما نمی‌توان ورود هر اسباب‌بازی خارجی را به معنای تهاجم فرهنگی دانست و نباید با اسباب‌بازی‌های وارداتی که به افزایش توانمندی‌های ذهنی و مهارت‌های حرکتی کودکان کمک می‌کند، مخالفت کرد. بلکه می‌توان با تقویت صنعت اسباب‌بازی در داخل به عرضه برخی از اسباب‌بازی‌های مفید ساخت خارج نیز اقدام کرد. برخی از اسباب‌بازی‌ها استعدادها خوب و انسانی کودک را رشد می‌دهند و به فعلیت می‌رسانند و خصلت‌های پسندیده را به او القا می‌کنند و برخی از آن‌ها نیز استعدادها بد و غیرانسانی کودک را بارور می‌سازند و آموزه‌های زشت و ناپسند را در وجود او نهادینه می‌کنند [۶].

چشم‌انداز آینده

بررسی وضع فعالیت ده شرکت بزرگ اسباب‌بازی دنیا به تنهایی می‌تواند نشانگر چشم‌انداز این صنعت در آینده باشد. تقریباً همه این شرکت‌ها تولیدکننده محصولات با فناوری بالا

واردات اسباب‌بازی بازار اسباب‌بازی خاورمیانه

دو کشور ایران و امارات متحده عربی از بزرگ‌ترین واردکنندگان اسباب‌بازی جهان در این منطقه هستند که ایران رتبه سوم و امارات متحده عربی رتبه هشتم واردات اسباب‌بازی دنیا را در اختیار خود دارند. ایران با وارد کردن ۱۱ درصد از کل واردات جهانی اسباب‌بازی که شامل ۳۲۰ طبقه مختلف اسباب‌بازی و مجموع ۱۰۸۵۴ قلم اسباب‌بازی بوده رتبه سوم را از آن خود کرده است. امارات متحده عربی دو درصد کل واردات دنیا را با

ورود ۷۰ طبقه اسباب‌بازی و ۱۴۱۱۱ قلم از آن خود کرده است. برای دانستن میزان اختلاف به صدر این جدول اشاره می‌کنیم که ایالات متحده آمریکا با ۳۲۴۶۶ قلم اسباب‌بازی که در ۵۰۰ طبقه مختلف جای می‌گیرد، ۱۷ درصد کل واردات دنیا را از آن خود کرده است [۵].

معضلات واردات اسباب‌بازی

واردات اسباب‌بازی خارجی، علاوه بر ارزبری زیاد و از بین

واردات اسباب‌بازی خارجی، علاوه بر ارزبری زیاد و از بین بردن فرصت اشتغال داخل، که ناشی از تأثیرات اقتصادی آن است، آثار و مشکلات فرهنگی زیادی نیز به دنبال دارد

بروز خلاقیت‌های هنری و ترویج فرهنگ اقوام مختلف کشور نقش دارد. از سوی دیگر بازاریابی این محصولات به خصوص به کمک فناوری‌های جدیدی مانند اینترنت، علاوه بر افزایش فروش محصول و انتقال فرهنگ و هنر این سرزمین، به افزایش درآمد صنایع مرتبطی مانند گردشگری منجر می‌شود. همچنین صنعت اسباب‌بازی می‌تواند اشتغال و درآمد زیادی را در کشور به خود اختصاص دهد و به حفظ فرهنگ اسلامی - ایرانی، تقویت روحیهٔ مهربانی، دوستی و رفاقت، تبلیغ قهرمانان ملی و شخصیت‌های اجتماعی، تقویت خلاقیت، یادگیری و اکتشاف، و روحیهٔ بازی کودکان بینجامد. در هر دو صنعت اسباب‌بازی و صنایع دستی، وسایل و کارهای چوبی جایگاه بزرگی دارند و نقش مهمی را ایفا می‌کنند. لذا چه به جهت نقش این صنایع در اشتغال و افزایش تولید ملی و چه نقش آن‌ها در حفظ فرهنگ بومی و غنی ایرانی اسلامی و تبلیغ و گسترش آن‌ها و مقابله با ورود فرهنگ مهاجم غربی و اثرات سوء آن بر جامعه، به خصوص کودکان این سرزمین، نیاز است که جایگاه این دو صنعت در تولید ملی تعریف گردد و در افق ۱۴۰۴ به آن‌ها توجه و اهمیت داده شود. این دو صنعت، به خصوص محصولات چوبی آن‌ها، می‌توانند رکود اقتصادی را از بین ببرند و در اشتغال و درآمد ملی بسیار نقش داشته باشند. توجه به این دو صنعت، نه تنها به تفکر اقتصادی، بلکه به تفکر استراتژیک، جهت سرمایه‌گذاری بر روی آینده‌سازان این سرزمین (کودکان) و حفظ آن‌ها در برابر تهدیدات فرهنگ بیگانه، نیاز دارد.

هستند و نوآوری در آن‌ها حول محور تولید محصولات دارای فناوری بالا دور می‌زند. تولیدات این شرکت‌ها به شکلی از فناوری‌های نوین الهام گرفته‌اند.

برای مثال، مائل که بزرگ‌ترین شرکت اسباب‌بازی‌ساز دنیاست در کنار عروسک‌های باریبی (محصولی که تولیدش در انحصار این شرکت است) طیفی از محصولاتی مانند انواع اسباب‌بازی‌های رباتی و نمونهٔ اسباب‌بازی قهرمانان کارتون را نیز می‌سازد.

لگو، شرکتی دانمارکی با سابقه‌ای ۶۳ ساله از جورچین‌های معروفش گرفته تاربات‌های سری هیرو را تولید می‌کند و تولید محصولاتی ساده را که خلاقیت در کودکان را شکوفا می‌کند، سرلوحهٔ کار خود قرار داده است.

با توجه به تغییر نگاه جهانی به ایالات متحده، به‌عنوان بزرگ‌ترین ابرقدرت دنیا، دیگر عبارت MADE IN USA مؤلفهٔ خیلی مهمی برای خریداران تلقی نمی‌شود. صاحبان صنعت اسباب‌بازی اتفاق نظر دارند که آیندهٔ این صنعت به شکلی غیرقابل انکار در حوزهٔ خطوط تولید و محصول نهایی تحت‌الشعاع فناوری‌های نوین قرار خواهد گرفت. البته نگاه به خود اسباب‌بازی هم در حال تغییر است. اسباب‌بازی دیگر چون گذشته فقط وسیله‌ای برای تفریح نیست، بلکه می‌تواند ابزاری برای تسهیل بازی هم باشد. حال با در نظر گرفتن جمیع موارد ذکر شده پرداختن به تولید ملی اسباب‌بازی و حمایت کامل از تولیدکنندگان و طراحان این صنعت ضرورتی‌ست که بسیار در این باره تأخیر شده و باید سریعاً برای آن تصمیم گرفت و آن را عملیاتی نمود [۲].

یافته‌ها

گفتمیم که صنعت اسباب‌بازی با گردش سرمایهٔ ۸۵ میلیاردی، دارای بازار بزرگ و پرسودی‌ست. کشور ما نه تنها در این زمینه صادراتی ندارد، بلکه یکی از عمده‌ترین واردکنندگان آن به‌شمار می‌رود و در طی دورهٔ زمانی سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸ به میزان ۱۱ درصد واردات اسباب‌بازی را به خود اختصاص داده است.

واردات اسباب‌بازی باعث القای فرهنگ خشونت و ابتذال غرب به فرهنگ ایرانی می‌شود که با روحیهٔ کودکان ایرانی سازگار نیست. اسباب‌بازی‌های چوبی در بخش‌های گوناگونی مانند سازه‌ها، هنر و صنایع دستی، جورچین‌ها، وسایل ورزشی، وسایل موسیقی، وسایل تجملاتی، وسایل آموزشی و... به وفور مورد استفاده‌اند و لذا ساخته می‌شوند.

بحث و نتیجه‌گیری

اهمیت دادن به صنایع دستی نه تنها سطح درآمد روستائیان را بالاتر می‌برد و اوقات فراغت آن‌ها را می‌کاهد بلکه از مهاجرت روستائیان به شهر نیز جلوگیری می‌کند و در

منابع

1. U. S. Department of Commerce Industry Outlook: Dolls, Toys, Games, and Children's Vehicles NAICS Code 33993.
۲. سادات، رضا. (۱۳۹۱). این صنعت ۸۵ میلیارد دلاری... روزنامهٔ جام‌جم، شماره ۳۵۳۹. مورخ ۱۳۹۱/۸/۱. صفحه ۱۱.
۳. معصومه رفیق‌مرند، معصومه و رزمجو، ناهید. (۱۳۷۸). بررسی وضعیت تولید اسباب‌بازی در ایران و برخی از کشورهای جهان. معاونت پژوهش کانون پرورش فکری کودکان.
4. Toy Industries of Europe: Facts and Figures, July 2006.
5. Dubai International Convention and Exhibition Center, 2008. The Middle East Toy Fair Report, 2008.
۶. خواجه‌نیا، داتیس. (۱۳۸۷). شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه در صنعت اسباب‌بازی. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی. دانشگاه تهران.